

«БЕРНСЬКІ» ВИДИ ХИЖИХ У ЧЕРВОНІЙ КНИЗІ УКРАЇНИ.

Частина 2: *Mustela, Lutra, Felis*

Норка європейська — *Mustela lutreola*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Mustela (Lutreola) lutreola* Linnaeus, 1761. Один з 13 видів роду, один з двох видів підроду в Україні.

Біологічна характеристика. Напівводний хижак, активний переважно в сутінках та вночі. Населяє невеликі прісноводні водойми різних типів з зарослими берегами. Найбільш сприятливі для норки оселища — заплави з нерівним рельєфом, чисельними озерцями та незатоплюваними острівцями, мозаїчною рослинністю. Нори з кількома виходами на сушу та під водою влаштовує біля води між коріннями дерев. Використовує покинуті житла бобра та ондатри. Крім нори використовує тимчасові притулки у вимоїнах берега, порожнини під прибережними наносами, в дуплах колод тощо. Взимку потребує наявності промоїн та підлідних порожнин на водоймах. Осілий звір, що без крайньої потреби не залишає свою територію і не мігрує на значні відстані. Живиться рибою та іншими водними тваринами, а також жабами, дрібними гризунами і землерийками, птахами й іншими прибережними тваринами. Паруються норки у квітні, а після 40–46 денної вагітності народжують від 3 до 7 малят. Статевої зрілості досягають наступного року після народження. В неволі нормально розмножується. Розплідники норки європейської створені в Російській Федерації та в Естонії.

Оцінка стану популяцій. Природний ареал охоплює майже всю Європу і сягає за Урал. В Україні європейська норка малочисельна, збереглась в Карпатах, в плавнях Дунаю та Дністра, подекуди в західному Поліссі та в пониззі Дніпра і Донця. Даних щодо чисельності виду немає, а мисливська статистика облікує європейську норку сукупно з американською. У «Червоній книзі України» (1994) загальну чисельність цього виду оцінено у 1200 особин, левова частка з цієї кількості припадає на Карпати і Дунай³⁶.

³⁶ В ЧКУ (Волох і Роженко 1994) вказують 600 і 500 ос., відповідно. — Прим. ред.

Заходи охорони. Вид занесено до «Червоної книги України» зі статусом зникаючого (II категорія). В Україні, як і на більшості ареалу, спостерігається скорочення чисельності популяції. Головними причинами цього є скорочення площ придатних біотопів внаслідок осушувальних меліорацій та гідробудівництва, конкуренція з видрою і, особливо, американською норкою, яка витісняє європейську. Певне значення має браконьєрське здобування її разом з норкою американською. Вид охороняється в Карпатському біосферному заповіднику, заповіднику «Дунайські плавні» і Карпатському національному природному парку. Для збереження виду треба виявляти місця найбільшої щільності популяції норки європейської та створювати в них заказники, заборонити промисел американської норки та ондатри в місцях поселення норки європейської³⁷.

Видра — *Lutra lutra*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Lutra lutra* Linnaeus, 1758. Один з 11 видів роду *Lutra*, один вид роду в фауні України, представлений тут номінальним підвидом.

Біологічна характеристика. Напівводний звір, що добре плаває та пірнає. Оселяється на прісноводних водоймах, багатих рибою, в різних ландшафтах, незалежно від ступеню їх антропогенної трансформації. Віддає перевагу проточним водоймам з чистою водою, лісистими берегами чи заростями очерету. Важливе значення має гідрологічний та льодовий режим водойми. Територія поселення видри обмежена вузькою прибережною смугою по обох берегах. Тут видра має постійну нору з підводним виходом та кілька тимчасових притулків під корінням дерев, в купах хмизу чи в розмивах берегу, в покинутих норах та хатках бобрів тощо. Веде потайний, переважно присмерково-нічний спосіб життя. Поживу добуває в воді. Живиться в основному рибою, жабами (взимку), рідше дрібними птахами і ссавцями, молюсками, різними водними безхребетними. Терміни розмноження розтягнуті. Вагітність з латентним періодом, тривалість якого нестабільна. Тривалість вагітності 51–72 дів. Малят (2–4) найчастіше народжують у травні. Розмножується в неволі. Найнебезпечнішим ворогом видри є вовк³⁸.

³⁷ Існує рекомендація Постійного комітету Бернської конвенції при вилучення адвентивної фауни. Заборона промислу американського тхора може бути виправданою тільки в тих випадках, коли його не відрізняють від аборигенного виду і полюють на «норку» взагалі, тобто і на *Mustela lutreola*. — *Прим. ред.*

³⁸ Мабуть, все-таки «людина», про що йдеться двома розділами нижче («заходи охорони»), оскільки вовка «браконьєром» не називають. — *Прим. ред.*

Оцінка стану популяцій. Видра має широкий ареал в Євразії. В Україні зустрічається по всій території, за винятком Криму, Запорізької і Миколаївської областей. Загальна чисельність за мисливською статистикою сягає 6 тис. особин. Найбільша чисельність видри відмічена у Вінницькій, Полтавській та в поліських областях.

Заходи охорони. Видру занесено до «Червоної книги України»; оберігається в заповідниках та природних парках. В «Червоній книзі» вид визначено як зникаючий (II категорія), що необґрунтовано, оскільки останніми роками спостерігається тенденція до зростання чисельності. Найнебезпечнішим ворогом видри є браконьєр. З природних негативних факторів найзначущий — несприятливі погодні умови взимку, а з антропогенних — забруднення водойм. Рекомендація щодо збереження — охорона від браконьєрства.

Кіт лісовий — *Felis silvestris*

Таксономія. Повна наукова назва виду: *Felis silvestris* Schreber, 1777. Єдиний з 32 представників роду у фауні України, представлений номінальним підвидом.

Біологічна характеристика. Звір за розмірами тіла більший від домашньої кішки, його вага 5–7 кг. Дає плодючі гібриди з домашньою кішкою. Оселяється переважно в старих широколистяних та мішаних лісах з дуплястими деревами, скелястими ділянками, хащами, буреломом та хмизом. Трапляється у заплавних лісах, заростях очерету і чагарників. Лігва влаштовує в дуплах, розміщених невисоко над землею, розколинах скель, в колодах і купах хмизу, покинутих норах інших хижаків, заламах очерету. Живиться дрібними гризунами та птахами, інколи ловить зайців, білок тощо. Веде присмерковий та нічний спосіб життя, хоча інколи полює і вдень. Вміє плавати, проте води уникає. Паруються в січні–березні; тривалість вагітності 63–68 днів. Молодняк (3–6 кошенят) народжується в травні.

Оцінка стану популяцій. Рідкісний вид, популяція якого продовжує скорочуватись. Ще в 70-х лісового kota полювали на Одещині в плавнях Дністра та Дунаю. Зараз у мисливській статистиці (2тп) щодо цієї області kota лісового не згадують³⁹, і вид зберігся лише у Карпатах. З загального поголів'я 300–400 особин три чверті припадає на Закарпатську область⁴⁰.

³⁹ Колеги, які працюють в Причорномор'ї, регулярно згадують також знахідки kota в Дунайських і Дністровських плавнях. — *Прим. ред.*

⁴⁰ Така ж цифра наведена у Червоній книзі (Шевченко 1994) як чисельність карпатської популяції. За «Статистичним бюлетенем про ведення мисливського господарства у 1997 р.» в Україні обліковано 460 особин *F. silvestris*. — *Прим. ред.*

Заходи охорони. В «Червоній книзі» України (1994) віднесений до I категорії. Ареал kota лісового продовжує скорочуватись. Найбільший негативний вплив на популяцію справляє несанкціонований відстріл котів мисливцями, що вважають дикого kota шкідником їхнього господарства⁴¹. Збереженню виду загрожує також легка гібридизація із здичавілими домашніми котами⁴². Не здатний до пересування по глибокому снігу і в суворі зими гине від голоду. Вид охороняється в Карпатському біосферному заповіднику, в заповіднику «Дунайські плавні» та в Карпатському національному природному парку. Слід створити заказники в місцях найбільшої щільності популяції kota лісового, заборонити застосування капканів і відстріл здичавілих котів в мисливських господарствах, в яких поширений кіт лісовий.

Використана література

- Абеленцев В. І. Куницеві. — Київ: Наук. думка, 1968. — (Фауна України, том I, вип. 3).
- Гептнер В. Г., Наумов Н. П., Юргенсон П. Б. и др. Морские коровы и хищные. — Москва: Высшая школа, 1967. — (Млекопитающие Советского Союза, том II, часть 1).
- Гептнер В. Г., Слудский А. А. Хищные. — Москва: Высшая школа, 1972. — (Млекопитающие Советского Союза, том II, часть 2).
- Громов И. М., Баранова Г. И. (ред). Каталог млекопитающих СССР. — Ленинград: Наука, 1981.
- Корнєєв О. П. Видра на Україні, її екологія та шляхи раціонального використання // Труды Зоологического музея КДУ. — 1959. — № 6.
- Мошонкин Н. Разведение европейской норки // Охота и охотничье хозяйство. — 1986. — № 7.
- Редкие и исчезающие растения и животные Украины. Справочник. — Киев: Наук. думка, 1988.
- Сидорович И. У. Норки, выдра, ласка и другие куньи. — Минск: Ураджай, 1995.
- Татаринков К. А. Популяция европейской норки и лесной кошки в Карпатах // Экологические основы охраны и рационального использования хищных млекопитающих. — Москва, 1979.
- Терновский Д. В. Биология куницеобразных. — Новосибирск: Наука, 1977.
- Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1994. — 464 с.

В. Крижанівський

⁴¹ Для багатьох мисливців кіт лісовий є бажаним трофеєм. І. Турянин (1988) основну частину матеріалів він зібрав саме у мисливців, вивчаючи їх трофеї. — *Прим. ред.*

⁴² Легка гібридизація kota лісового з *Felis catus* не є доведенаю. Турянин (1988) серед 66 досліджених ним диких котів з Карпат не згадує жодного гібриду. — *Прим. ред.*